

Fáy Szeréna.

Nemzeti színházi tagságának aranylakodalmán fejedelmi alakja úgy állt a reflektorok fényében, nemes orgánuma úgy szárnyalt az ünneplő nézőtér fölé, mint a színház Paulay-korszakának egyik utolsó üdvözlője. Szigligeti iskolájának növendékéül még gyermekleány korában zendítette meg a kerepesiúti régi épületben az *Éj csodálatos monológját* a *Csongor és Tündé*-ben. Ugyanezt néhány évvel ezelőtt, ez új hajlékban is hallottuk tőle, mikor körülötte nemcsak az épület: a színpadnak szinte egész világa kicserélődött. Az egész estének legmelegebb tapsát most is az ő rejtelmes távolból alázuhogó, megejtő szépségű deklamációja aratta.

Paulaynak minden tragikai előadásában helyett kapott, ha nem is mindjárt az élen (ott Jászai Mari vezetett), de tekintélyt és súlyt adott a kisebb feladatnak is, mert a jelentékenységet egyéniségében hordozta. Tagsága első évében a *Bánk bán* Isidorájával tette meg az első lépést későbbi jeles Gertrudisa felé, *Az ember tragédiájá*-nak bemutatóján az egyik főangyal rajongásának adott hangot, hogy azután nem is sokára a sokszínű Éva alakját vesse be évtizedek színházi közönségének becsülésébe és jó emlékezetébe. Harmadfélszázszor jelent meg ebben a szerepben, többször, mint a színház többi Éváinak hosszú sora együttvéve.

Jászai Mari heroikus nagysága, lobogó fantáziája mellett el nem törpülni, el nem színteledni nem volt csekélység. Fáy Szerénát a közönség elfogadta és méltányolta a nagy tragika örökéül vállalt valamennyi szerepében,

mert sohasem adott kelletlen hasonlítgatásra csábító utánzatot, hanem lelkét adott, a maga lelkét. Tragikai stílusa mindvégig megőrzött valamit indulása idejének színészi stílusából, de e ránk nézve már-már hervadó kifejezéspáthosznak is hitelt bírt szerezni a kothurnus hangnemében, kivált a görög klasszikusokban (mikor még ezek a Nemzeti Színházban végkép hontalanná nem váltak).

Realisztikus szerepeiben maga volt a hamisítatlan élet — addig a mértékig, mely a művészet körén belül marad. Volt érzéke s kifejező eszköze a valódi komikumhoz is: a *Bunda*-beli mosónője egyike az utóbbi évtizedek legkülönb komikai alkotásainak.

Művészetének előkelősége előkelő emberi lélekben bírta gyökerét: Fáy Szeréna nemes volt nőnek is s minden sorsfordulatban az volt *magyar* aszszonynak. Erről minden hivatalos elismerésnél többet mond egy versdedikáció: az, hogy a nemzeti imádsággá lett *Hiszkegy*-et költője neki ajánlta.

R. T.

Az első magyar hirlap.

Még 1779 júliusában küldte szét Patzkó Ferenc Ágoston, pozsonyi könyvnyomtató, «előre való tudakozás»-át, «ha vallyon találkoznának-e elegendő számmal Hazájokat és Nemzetöket igazán szerető Magyar Hazafiak, a kik Magyar nyelven iratandó új Hírekre, vagy-is Hirmondó Levelekre szert tenni kívánnának?» A *Magyar Hirmondó*, az első magyar hirlap, előfizetési felhívása volt ez. A kiadást vállaló nyomdász, a hasonló idegen újságokra is hivatkozván,

közölte az előfizetési árat is : 8 forint lesz egy évre s maga a lap hetenként kétszer négy levélen, kis nyolcadrét alakban fog megjelenni. A kiadói felhívás után maga a szerkesztő, Ráth Mátyás, csak november 17.-én, midőn a helytartótanácsi engedély már a kezében volt, adhatta hozzá az előfizetési felhíváshoz, mai nyelven szólva, a lap programját. «Valódi újság ez, amit most kezdünk, holott ezen az úton még soha magyar nem járt előttünk», írja itt a szerkesztő s ezzel az önbátorító büszkeséggel fogott az akkor harmincéves evangélikus lelkész ahhoz, hogy felvegye a harcot a Magyarországon elterjedt idegen hírlapok ellen. Tudja, hogy ez a harc nehéz lesz, hiszen ő a híreket csak másodkézből és későn fogja kapni, de támaszt vél találni leendő olvasóinak valóság-szeretében. «Amennyivel a Magyar Hirmondónak tudósításai későbbben fognak érkezni, annyival hitelesebbek is lesznek». A kényszerűségből így lesz erény s noha a Magyar Hirmondónak még egy száma sem jelent meg, máris vállalja a «journal historique»-nak nem a gyors értesítésre, mondjuk a szenzáció adásra, hanem a megbízhatóságra törekvő szerepét.

Maga az újság csak az 1780-as évvel indult meg, tehát százötven évvel ezelőtt. Minden hét szerdáján és szombatján küldte szét a pozsonyi nyomtató a példányokat, bár a dunántúli olvasók szívesebben vették volna a kedd-pénteki szétküldést, mert az ő postájuk ezeken a napokon indult Pozsonyból, de Ráth Mátyás nem nézett partikuláris érdekeket, lapja az egész Magyarországé akart lenni, mint ahogy hazai hírterülete is a régi Magyarország volt, Haliccsal és Lodomeriával együtt. Nyelvi törekvéseiben is látható ez az egyetemességérzet. Amellett, hogy a nyelvújítási purizmus egyik harcosa, akkor, midőn «a Tisza-melléki, de a Duna-mellékivel

és Erdélyivel elegyedett» nyelvet akarja használni, az egységes magyar irodalmi és hírlapi nyelv képe ködlik fel előtte.

Ráth Mátyás a hírlap akkori hírmondó «levél» elnevezését alapjelentésében fogta fel. Az ő újságja valóban több részletben megírt levél, mely állandóan elevenen maga elé képzei a címzettet, az olvasót. Az olvasótábor magával a szerkesztővel, vagy mint Ráth mondja, az «író»-val együtt egy nemesen gondolkodó és szinte baráti alapon álló társaságot alkot, melynek tagjai hírcserélési viszonyban vannak egymással. Ráth Mátyás voltaképp egy ideális közönségnek ír és ez a közönség úgy jön létre, hogy a szerkesztő önmagát mintegy megsokszorozza. Így aztán állandóan jelenlevőnek érzi magát olvasói körében s az ő újságírása nem is más, mint szalonbeli okos, megfontolt csevegés. Hogy mennyire az egységes, összefüggő, épen az írott társalgás megkövetelte előadásmód a sajátja, mutatják ilyenféle át-hidalásai : «Ma ne féljenek azok, a kik a könyvek felől való tudósításokat nem kedvelik, hogy a félüket kelljen olvasniok». Másutt : «Elég volt már az öldöklésről való história. Halljunk már békességes híreket is». Annak tudata, hogy lapja művelt társaságnak szól, viszi újságírói stílusát egy inkább érzett, mint tudatos urbanitás felé.

Ráth Mátyás 1782 végén lemondott a szerkesztésről, mert a győri evangélikus gyülekezet papjává választotta. Utána egészen jelentéktelen ember lett egy évre a Magyar Hirmondó szerkesztője s vele a lap összehányt hírtömeeggé vált. Ez az első mély pont a lap életében. 1783 végén Révai Miklós vállalja a szerkesztést. Az ő Magyar Hirmondója egészen más, mint Ráthé. Ha Ráth egy színvonalon érezte magát olvasóival, — hisz önmagából formálta őket — Révai az olvasók felett áll. Az ő lapja két-

ségtelenül elevenebb, mozgalmasabb, mint elődjéé, de az előbbi közvetlen, baráti hang már teljesen hiányzik s helyébe egy nagy készültségű szellem fölnye kerül. Révai a Magyar Hírmondót a magyar irodalmi műveltség elleni harc szolgálatába állítja s a pátosz, a lelkesítés és tréfálkozás mellett nem retten vissza még attól sem, hogy Bessenyei Pontyijának nagyon is illiterátus személyiségére hivatkozva, fricskázza meg olvasói orrát. Szerkesztésében a lap erősen irodalmi hangsúlyt kap: tere lesz a nyelvfejlésztés harcainak, versek tartkítják és egyre-másra jönnek benne a könyvismertetések is.

Révai csak öt hónapig, 1784 májusáig, szerkeszti a Magyar Hírmondót. Először Bartzafalvi Szabó Dávid, majd még abban az évben Szacsvay Sándor írja a lapot. Ez utóbbiról kell még megemlékeznünk, mert az ő két-éves szerkesztői munkássága ismét új bélyeget nyom a Magyar Hírmondóra. Talán öt lehet a Magyar Hírmondó összes szerkesztői között valóban újságíró-temperamentumnak tekinteni. Öröklí Révai lendületét, változatosságra törekvését s nem egyszer azt a modort is, ahogyan Révai az olvasót leckézteti. Hírei megfogalmazásában rövid, sokszor már táviratstílusú s ő az, aki már oly erősnek érzi a magyar újságot és önmagát, hogy a külföldi hírlapokat is megtámadja, ha rosszat írnak rólunk. Indifferens hírei közé becsempészett burkolt gondolataival még a cenzurát is megpróbálja kijátszani s kezdi taníthatni a magyar újságolvasót a sorok közti olvasásra. Nem véletlen, hogy a pozsonyi kiadóval való összekülönbözése után sem hagyja abba az újságcsinálást s még a Magyar Hírmondó életében megindítja a konkurrens lapot.

Szacsvay után a Magyar Hírmondó állandó szerkesztőválsággal küzd s életútja már lefelé halad. Utolsó két

évében még irodalmi mellékklappal is megpróbálkozik, de olvasóinak száma megfogy és 1788 október 8-án megszűnik. Rövid nyolc éves élete is elég volt ahhoz, hogy három kiemelkedő szerkesztőjével olyan három újságíró típust adjon nekünk, kikre mint jellegzetes ősökre büszkén tekinthet vissza a százötven éves magyar újságírás.

Kerecsényi Dezső.

Tudományos élet.

A Magyar Etymologiai Szótár. — A délibáb és a magyar nyelv legrégibb német kölcsönszavai. — Két jubiláló folyóirat. — A Filozófiai Társaság közgyűlése. — Biedermeier és romantika Petőfi költészetében. — Fináczy Ernő.

A magyar nyelvtudományi irodalomnak régi idő óta legszebb és leghasznosabb terméke, Gombocz Zoltán és Melich János *Magyar Etymologiai Szótára* most jutott el első kötetének végére — sic fata volunt — az érdem szóiig. A magyar nyelvtudománynak olyan magas fokáról tesz ez a mű tanúságot, mely nemcsak európai színvonalat jelent, hanem bizonyos mértékben azt túl is haladja. Valóban, ha az ember más nyelvek etymologiai szótáira gondol, egyikben sem találja meg azt az abszolút tudományosságot, mely a két kiváló magyar nyelvész művét jellemzi. Azok többnyire megalégszenek azzal, hogy regisztrálják a kimutatott vagy feltételezett szómagyarázatot, anélkül, hogy a szó első előfordulását pontosan jeleznék, már pedig tudjuk, hogy egy-egy szó korábbi előfordulásának szabatos megjelölése sokszor elébe vág a hamis következtetéseknek és okoskodásoknak. Másrészt Gombocz és Melich azt a sok más nemzet nyelvészetét meghaladó eljárást követik, hogy az oklevelek szórványos nyelvi adatait a legteljesebb mértékben felhasználják, mert ezekben legtöbbször az illető szó történetére nézve a legrégibb s legbecsesebb adatok rejlenek. Végre a